

Ks. Adam Tomasz Paszkowicz (1784–1834) – organizator Archiwum Konsystorza Generalnego w Kielcach¹

Ksiądz Adam Tomasz Paszkowicz urodził się dnia 21 grudnia 1784 r. w Żabnie-Sieradzy na terenie Galicji, w rodzinie szlacheckiej. Był synem Andrzeja. Od 1801 r. studiował filozofię w Akademii Krakowskiej. W latach 1804–1808 przebywał w seminarium duchownym na Stradomiu i jednocześnie studiował teologię w Akademii Krakowskiej. Otrzymywał kolejno święcenia: subdiakonatu (12.03.1808), diakonatu (21.05.1808), prezbiteratu (11.06.1808). Seminarium opuścił dnia 6 września 1808 roku. Przez 5 lat był wikariuszem parafii św. Szczepana w Krakowie. W latach 1812–1817 był sekretarzem Konsystorza Generalnego w Krakowie i kaznodzieją katedry krakowskiej. Cieszył się opinią dobrego kaznodziei. W latach 1817–1820 był asesorem konsystorza krakowskiego i prowizorem seminarium duchownego. W roku 1820 uzyskał doktorat z teologii w Akademii Krakowskiej oraz został kanonikiem krakowskim. Kanonię kapituły krakowskiej uzyskał od biskupa Jana Pawła Woronicza dzięki protekcji oficjała krakowskiego ks. Franciszka Zglenickiego. Był proboszczem w Mogile (przed rokiem 1823) i Trzebini, prebendarzem w Grodzisku k. Skały, następnie proboszczem w Skale.

W 1821 r. został mianowany referentem w sekcji duchownej rzymskokatolickiej w Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W latach 1823–1827 był przedstawicielem diecezji krakowskiej w tejże sekcji. W 1827 r. został z ramienia konsystorza warszawskiego obrońcą węzła małżeńskiego przy Sądzie Apelacyjnym Królestwa Polskiego. W roku 1828 został archidiakonem kapituły metropolitalnej w Warszawie. Po śmierci abp. Jana Pawła Woronicza był w latach 1831–1833 wikariuszem kapitulnym archidiecezji warszawskiej. Jako administrator archidiecezji warszawskiej współpracował z władzami rosyjskimi i poprzez wydane listy pasterskie potępiał powstanie listopadowe.

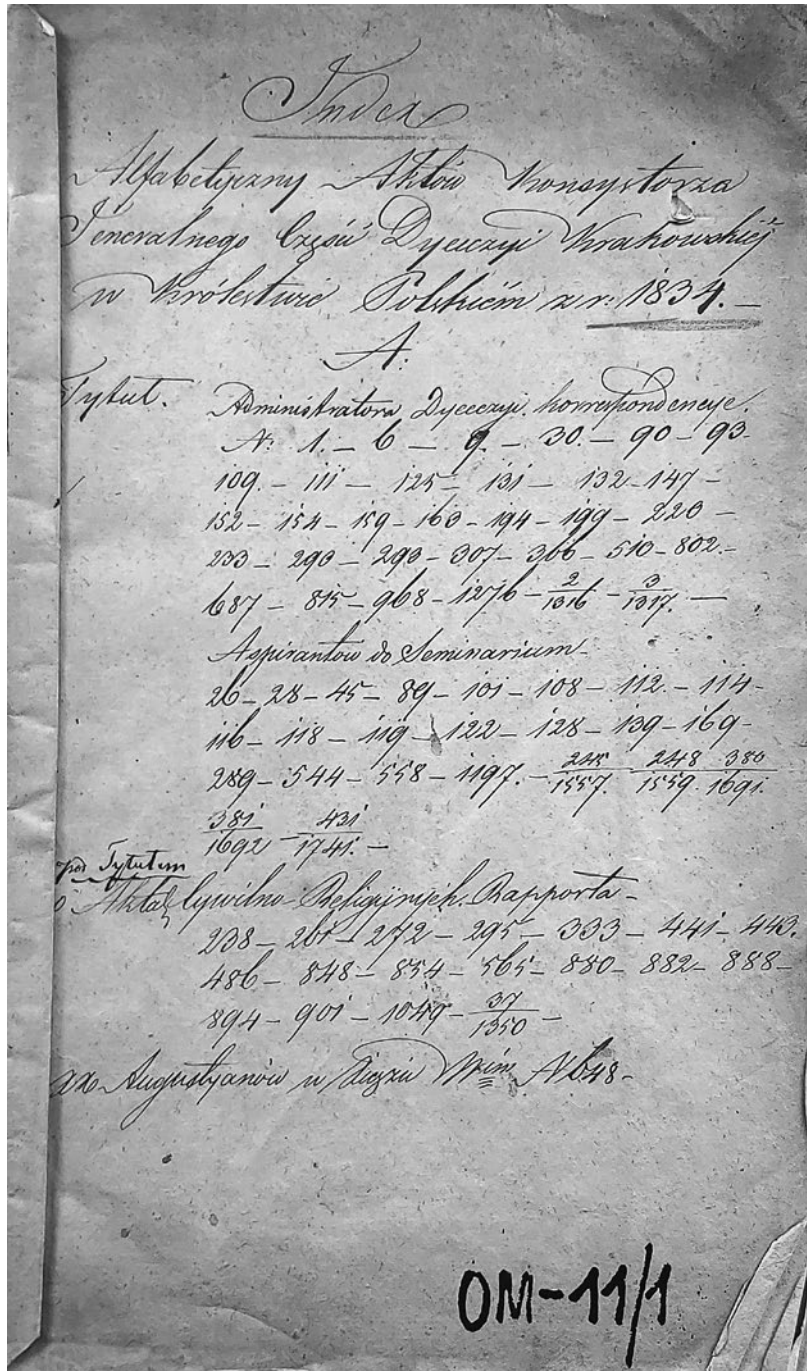
Na terenie diecezji krakowskiej miejscowy biskup Karol Wincenty Skórkowski poprzez wydawane listy sprzyjał idei powstania listopadowego. Po upadku

¹ Praca przygotowana w ramach programu „Rola Kościoła jako wychowawcy i stróża kultury narodowej” realizowanego przez Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach.

powstania car Mikołaj I dekretem z 3 lipca 1833 r. pozbawił bp. K. Skórkowskiego możliwości wykonywania władzy biskupiej w tej części diecezji krakowskiej, która leżała w Królestwie Polskim. Car mianował wówczas administratorem tej części diecezji krakowskiej ks. A. Paszkowicza, wyznaczając mu siedzibę w Kielcach. Ks. A. Paszkowicz przybył do Kielc w dniu 26 października 1833 r. W dniu 29 kwietnia 1834 r. (po kilku miesiącach od decyzji cara) Stolica Apostolska przyznała jurysdykcję kościelną ks. A. Paszkowiczowi. Administrator apostolski spotkał się w Kielcach z trudnościami lokalowymi. Po przybyciu do Kielc zajął na prywatne mieszkanie jedno z dziewięciu mieszkań wikariuszy kolegiaty. Było to mieszkanie zajmowane w czasie późniejszym przez ks. Taylora. Był to lokal o skromnym metrażu. Utrudniało to prowadzenie działalności kościelnej i organizowanie kancelarii diecezjalnej.

Krótkotrwałe rządy ks. A. Paszkowicza zaowocowały zorganizowaniem w Kielcach autonomicznego ośrodka władzy kościelnej. Analiza zasobu przechowywanego w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach wskazuje na zachodzący wówczas proces porządkowania i scalania przez ks. A. Paszkowicza spuścizny aktowej składającej się z akt Konsystorza Krakowskiego (od 1797 r.), Konsystorza Biskupiego w Kielcach (1807–1818), Konsystorza Foralnego w Kielcach (1819–1834). Tworzona przez ks. A. Paszkowicza nowa instytucja to Konsystorz Generalny w Kielcach. Nowo powstające akta konsystorskie były gromadzone w obwolucach z nadrukiem: *Akta Konsystorza Jeneralnego Części Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskiem tyczące się*. W roku 1842 władze państwowe wprowadziły nazwę diecezji kielecko-krakowskiej. Znalazło to odzwierciedlenie w nowej obwolucie na aktualne akta: *Akta Konsystorza Jeneralnego Diecezji Kielecko-Krakowskiej tyczące się*. Posiadanie wytworów dawniejszych kancelarii diecezjalnych doprowadziło do stworzenia Archiwum Konsystorza Generalnego w Kielcach.

Funkcjonujący od zniesienia diecezji kieleckiej (1818) Konsystorz Foralny w Kielcach podlegał biskupom krakowskim i obejmował na terenie Królestwa Polskiego jedynie parafie z terytorium byłej diecezji kieleckiej. Obejmując władzę w Kielcach, ks. A. Paszkowicz miał do dyspozycji akta konsystorza kieleckiego dotyczące obsługiwanych dotychczas parafii. Była to północno-zachodnia część ówczesnej diecezji krakowskiej. Południowe dekanaty diecezji krakowskiej leżące w Królestwie Polskim nie podlegały Konsystorzowi Foralnemu w Kielcach. Władza udzielona ks. A. Paszkowiczowi przez cara i papieża rozszerzyła terytorium władzy konsystorza kieleckiego, który zaczął od tej pory funkcjonować jako generalny. W powstałej sytuacji korzystano z akt znajdujących się w Kielcach oraz gromadzono i wytwarzano podstawową dokumentację umożliwiającą bieżące zarządzanie parafiami podlegającymi do tej pory konsystorzowi krakowskiemu.

1. Strona tytułowa indeksu akt konsystorskich sporządzonego przez ks. A.T. Paszkowicza

Źródło: Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Indeks alfabetyczny aktów Konsystorza Jeneralnego Część Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskim z roku 1834, sygn. OM 11/1.

Zachowane w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach akta dekanatów wówczas świeżo podporządkowanych Konsystorzowi Generalnemu Kieleckiemu rozpoczynają się pierwszymi fascykułami od roku 1834. Fascykułom tym przydzielono obwolutę specjalnie wydrukowaną wówczas dla konsystorza – *Akta Konsystorza Jeneralnego Części Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskiem tyczące się*. Spośród dekanatów wówczas przyłączonych do Kielc zachowały się akta dekanatów: Dzierzgow, Jędrzejów, Miechów, Proszowice, Skała, Wawrzeńczyce. Akta tych dekanatów precyzyjnie rozpoczynają się od roku 1834.

Spośród dekanatów diecezji krakowskiej poddanych wówczas władzy ks. A. Paszkowicza nieregularność występuje w odniesieniu do dekanatu Lelów i Książ. Akta tych dekanatów są również zszyte z obwolutą *Akta Konsystorza Jeneralnego Części Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskiem tyczące się*, ale rozpoczynają się w latach 20. Posiadanie akt dotyczących tych dekanatów sprzed 1834 roku może świadczyć o uzyskaniu tej dokumentacji z kancelarii konsystorza krakowskiego. Wyjaśnienie tego wymaga przeprowadzenia badań. W aktach administratorów wikariatu kielecko-krakowskiego znajdują się materiały na temat zabiegów władz cywilnych oraz ks. A. Paszkowicza w Konsystorzu Generalnym w Krakowie. Przedmiotem tych działań była próba pozyskania dokumentacji kancelaryjnej dotyczącej parafii i instytucji kościelnych, które zostały wydzielone z diecezji krakowskiej i weszły w skład nowo utworzonego wikariatu apostołskiego dla części diecezji krakowskiej leżącej w granicach Królestwa Polskiego. Dokumentacja archiwalna świadczy jednak o oporze konsystorza krakowskiego i mimo nacisku władz cywilnych odmawiano przekazania akt do Kielc. Pozostałe niewyjaśnione, czy oczekiwane akta zostały przekazane z Krakowa do Kielc i w jakim zakresie zrealizowano te próby.

Bieżące akta konsystorskie ks. A. Paszkowicz jako administrator osobiście wytwarzał i sporządził dla nich spis kancelaryjny obejmujący akta wytwarzane w roku 1834. Spis ten przechowywany jest w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach i posiada oryginalny tytuł: *Indeks alfabetyczny aktów Konsystorza Jeneralnego Część Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskim z roku 1834*. Jest to poszyt złożony ze składek, z których większość została zapisana tekstem kancelaryjnym. Spis mieści się na pierwszych 46 kartach. Porządkuje on akta spraw według jednolicie wytworzonych *tytułów* stanowiących schemat podziału rzeczowego spraw wpływających chronologicznie w ciągu roku. Dana sprawa tworzona przez kancelarię otrzymywała *tytuł akt*, który był tworzony jako narzędzie podziału rzeczowego od nazw instytucji kościelnej (parafia, zakon i inne) i spraw duchowieństwa, świeckich i innych. *Tytuł akt* parafialnych tworzono według schematu: *kościół w Chruszczobrodzie, kościół w Czulicach, kościół w Chodowie* itd. *Tytuły akt* zakonnych tworzono według nazw pospolicitych: fran-

ciszkanie, norbertanki, reformaci itd. *Tytuły akt* osób duchownych i świeckich według nazwisk. Ponadto występowały sprawy ogólniejsze wykraczające poza zakres jednej instytucji i dotyczące całej diecezji: *pokładne, rachunki administrowanych plebanii, raporty o zmarłych kapłanach, seminarium duchowne, szkoły parafialne, rozporządzenia rządowe*. Tytuły akt dekanatów tworzone według nazw geograficznych (np. dekanat proszowski). Wszystkie instytucje i sprawy zostały uporządkowane alfabetycznie. W tak stworzonym inwentarzu przy każdym tytule podawano numery spraw nadane przez kancelarię według wpływu zgodnego z dziennikiem podawczym.

Stworzony przez ks. A. Paszkowicza inwentarz był formą wczesnego podziału produkcji kancelaryjnej, która w konsystorzu krakowskim, jak również tarnowskim niemal po dzień dzisiejszy pozostaje w układzie chronologicznym bez podziału rzeczowego. W Krakowie są to sławne *producta* wytworzone w okresie staropolskim i pomimo wprowadzenia nowego systemu kancelaryjnego praktycznie kontynuowane w XIX wieku. Akta dziewiętnastowieczne różnią się od staropolskich *producta* jedynie posiadaniem numeru pochodzącego z rejestracji sprawy w dzienniku podawczym. Podział na *tytuły*, które stały się nazwami poszytów, istnieje w Kielcach na pewno od czasów ks. A. Paszkowicza. Była to forma udoskonalenia nowo wprowadzonego systemu kancelaryjnego. Umożliwiała urzędnikom konsystorza szybkie zorientowanie się w sprawach danej instytucji dzięki podziałowi rzeczowemu. Analogicznie podział ten pozwala dziś historykom na szybką kwerendę na temat danej instytucji kościelnej.

Ks. Józef Zdanowski w rękopisie o tytule *Rządy ks. Adama Tomasza Lauda Paszkowicza S. T. D. w części diecezji krakowskiej położonej w Królestwie Polskim od 1833 do 1834 r.* omówił kwestię akt konsystorskich pozostających na zamku biskupim w Kielcach. Zgodnie z jego ustaleniami w dniu 25 marca 1834 r. Komisja Województwa Krakowskiego wystosowała do ks. A. Paszkowicza pismo w sprawie akt konsystorskich, które pozostawały na zamku w dwóch skrzyniach. Wobec trudności lokalowych administratora części diecezji krakowskiej władze radziły akta przewieźć do seminarium duchownego. Komisja potrzebowała na zamku miejsca na przyrządy geometryczne służące do mierzenia gruntów górniczych oraz miejsca dla osób, które przybędą do Kielc, aby dokonywać pomiaru gruntów. Pismem z dnia 5 maja 1834 r. ks. A. Paszkowicz odpowiedział, że nie może pobrać tych akt, dopóki nie otrzyma na nie stosownego lokalu. Jednocześnie z troską zauważył, że akta są ważniejsze od narzędzi geometrycznych, gdyż są jedynymi dokumentami na temat danych spraw kościelnych i po ich utracie nie da się odtworzyć stanu prawnego, którego one strzegą. Dodał, że osoby, które przybędą na pomiary gruntów, mogą sobie zacząć szukać mieszkania, podobnie jak on sam szuka, pomimo że przybył do Kielc z rozkazu cara.

Należy zakładać, że akta konsystorskie w dwóch skrzyniach na zamku były to akta różne od uporządkowanego zasobu konsystorskiego, który służyć musiał Konsystorzowi Foralnemu w Kielcach funkcjonującemu od dnia 1 stycznia 1819 r. Co to były za akta w dwóch skrzyniach? Być może jakieś nieuporządkowane *producta* z czasów rezydowania na zamku bp. kieleckiego Wojciecha Górskiego.

Ks. A. Paszkowicz był autorem dysertacji naukowej zachowanej w rękopiśmie w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. W *Słowniku Polskich Teologów Katolickich* podany został tylko jeden list pasterski ks. A. Paszkowicza, który wydał jako administrator diecezji krakowskiej w dniu 13 maja 1834 r., dodatkowo z informacją, że druk ten należy do nieznanymi i faktycznie niezachowanych. W zasobie Archiwum Diecezjalnego w Kielcach znajdują się dwa drukowane listy ks. A. Paszkowicza, w tym wspomniany list z 13 maja 1834 r. oraz list wcześniejszy z dnia 14 lutego 1834 r. wydany do archidiecezji warszawskiej.

Ks. A. Paszkowicz zmarł dnia 5 października 1834 r. w Kielcach. Śmierć poprzedzona była dwutygodniową chorobą. Ciało złożone zostało ubrane w strój kanonika krakowskiego i umieszczone w modrzewiowej trumnie. Pogrzeb odbył się w dniu 10 października 1834 r. Został pochowany w krypcie kolegiaty kieleckiej. Pogrzeb odbył się na koszt kapłanów diecezji kielecko-krakowskiej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Diecezjalne w Kielcach

Akta personalne księży biskupów[!] ordynariuszy: Wojciecha Górskiego, Jana Woronicza, Karola Skórkowskiego, Adama Paszkowicza, Franciszka Zglenickiego (1819–1836), sygn. BI-1

Akta personalne administratorów wikariatu kielecko-krakowskiego, później diecezji kieleckiej: księdza Adama Paszkowicza, bp. Franciszka Zglenickiego, bp. Ludwika Łętowskiego, bp. Macieja Majerczaka, bp. Tomasza Kulińskiego (21 listopada 1833 – 13 listopada), sygn. BI-2 [osoby ks. T. Paszkowicza dotyczą karty 1-71]

Indeks alfabetyczny aktów Konsystorza Jeneralnego Część Diecezji Krakowskiej w Królestwie Polskim z roku 1834, sygn. OM II/1

Archiwum Norbertanek w Imbramowicach

Zdanowski J., „Rządy ks. Adama Tomasza Lauda Paszkowicza S.T.D. w części diecezji krakowskiej położonej w Królestwie Polskim od 1833 do 1834 r.,” b. m. i r. wyd., sygn. Z 26, ss. 11.

Zdanowski J., [Zamek kielecki, Kielce po 1927 r.], sygn. Z 27, ss. 95.

Opracowania

- Bartel W., *Paszkowicz Adam*, w: *Polski Słownik Biograficzny* t. 25, red. H. Markiewicz i in., Wrocław i in. 1980, s. 280-281 (tam literatura dawniejsza, wiele informacji w tym biogramie nieprecyzyjnych).
- Hałaburda M., Szczepaniak J., *Katalog alumnów seminarium na Stradomiu (1801–1900)*, Kraków 2006, s. 188.
- Kumor B., *Paszkowicz Adam (1784–1834)*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich* t. 3, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 298-299 (tam literatura dawniejsza).
- Kwaśniewski A., *Akta Konsystorza Generalnego Krakowskiego, jako zaczątek akt Konsystorza Generalnego w Kielcach na podstawie zasobu Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (1797–1807)*, „Archiva Ecclesiastica. Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych” 6 (2013), s. 51-76.
- Kwaśniewski A., *Rubrycele i elenchusy diecezji krakowskiej z lat 1801–1848*, „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne” t. 3 (2014), s. 205-245.
- Olszewski D., *Akta konsystorza kieleckiego, jako podstawa do badań nad parafiami i duchowieństwem pierwszej połowy XIX wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 19 (1969), s. 5-30.
- Olszewski D., *Przemiany społeczno-religijne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Analiza środowiska diecezjalnego*, Lublin 1984, s. 17-22.
- Panuś K., *Kaznodziejstwo w katedrze krakowskiej*, t. 2, Kraków 1996, s. 39.
- Pycia J., *Nad Cichą*, cz. II, Kielce 1937, s. 128, 191-195.
- Siarkowski W., *Groby kościoła NMP w Kielcach*, Warszawa 1872, s. 37, 40-43.
- Skrzyniarz R., *Paszkowicz Adam Tomasz*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz i in. Lublin 2011, kol. 24.
- Szczerba A., *Duchowieństwo miasta Krakowa 1795–1918*, Warszawa 2017, s. 27, 36, 82, 106, 140, 159, 188, 327, 556.
- Szwed R.W., *Działalność społeczna i polityczna biskupa krakowskiego Karola Skórkowskiego*, Częstochowa 2003, s. 98-100.
- Urban J., *Diecezja krakowska w XIX wieku*, w: *Kościół krakowski w tysiącleciu*, Kraków 2002, s. 331-333.
- Witkowski W., *Kollegiata Panny Maryi w Kielcach*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 9 (1845), s. 206-207.
- Wróbel T., „Archiwum Diecezjalne w Kielcach. Rys historyczny”, ss. 31 [maszynopis z lat 80., zbiory własne autora].
- Wysocki J., *Powstanie diecezji warszawskiej*, Leszno k. Błonia 1998, s. 66.
- Zdanowski J., *Kościół katedralny Najświętszej Maryi Panny w Kielcach*, Kielce 1930.

KS. ANDRZEJ KWAŚNIEWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW)

ORCID: 0000-0001-7174-2122